

Caprimulgus



Vogelwerkgroep
Midden Overijssel





Caprimulgus

Tijdschrift van de Vogelwerkgroep Midden Overijssel

De werkgroep, opgericht op 17 januari 2001, is een onafhankelijke vereniging die zich bezighoudt met vogelonderzoek en -bescherming. Zij organiseert excursies naar vogelgebieden in en buiten de regio en geeft voorlichting over vogels.

Redactie:

Jos van Tongeren
Wilma Wijnen
Roel Janssen

Adres:

Galenshoeve 21
8052 AV Hattem
tel.: 038-4445419
e-mail:

info@vogelwerkgroepmiddenoverijssel.nl

website:

www.vogelwerkgroepmiddenoverijssel.nl

Kopij voor het volgende
nummer inleveren vóór:

15 maart - april

15 juni - juli

15 sep - oktober

15 dec - januari

Bij voorkeur per e-mail
naar:

info@wilmawijnen.nl

Tabellen en grafieken
apart aanleveren als
Word- of Excel-document.

Jaargang 20, nummer 1 januari 2021

Inhoud

Bestuurlijk	4
In memoriam	6
Jonge rode wouw	8
Korhoenders en haviken	10
Uit de media	18
Uit het veld	20
Mystery Bird	21

Bestuurlijk

Van lock-down naar open-up

In de eerste plaats wens ik jullie, mede namens Jan, Erik, Roel en Ronny, een mooi en vooral gezond nieuw jaar toe. Hopelijk krijgen we weer wat ruimte om al die dingen te doen waar we in 2020 niet aan toe zijn gekomen. Het was een vreemd jaar waarin we elkaar voor het eerst sinds de oprichting van de VMO niet bij een van de vergaderingen hebben kunnen treffen. Dat voelt best als een gemis, vooral omdat we graag een aantal bestuursveranderingen hadden willen doorvoeren. We hebben niet stil kunnen staan bij het aftreden van André en het toetreden van Erik.

Jan, Roel en ik zijn al bijna een jaar over de datum.... **Hopelijk kunnen we in maart weer een fysieke vergaderingen houden waarin we samen de veranderingen officieel in een bestuursvergadering kunnen vaststellen. Voordat het zover is, doet het bestuur een dringend beroep op jullie! We zijn naarstig op zoek naar een nieuwe penningmeester en een nieuw lid algemeen, dus ben jij of ken jij een VMO'r die onze vereniging wil helpen dan vragen we je om dit zo snel mogelijk bij het bestuur te melden. Dit gaat de hele VMO aan!**

Gelukkig hadden we in 2020 weinig 'verplichte' zaken op het programma staan en kon, na enig aandringen bij SBB, de nachtzwaluwtelling 'gewoon' doorgaan, maar het voelde toch anders dan anders. Ook al omdat het op de gekste tijden veel drukker was in de natuurgebieden dan anders. In ieder geval is dat een positieve opbrengst van het Coronavirus: het virus om naar buiten te gaan en lekker van de natuur te genieten greep ook snel om zich heen. Steeds duidelijker wordt dat de mens niet zonder natuur kan, al zijn er nog steeds politici, bestuurders, boeren, burgers en buitenlui die vinden dat het allemaal wel een tandje minder kan met de natuur, dat natuur wel gemist kan worden, of dat alle schadelijke productie met technische oplossingen wel te verhelpen is. Dat lijkt me nu echt het 'oude normaal' waar we zeker niet naar terug willen.

Om al die bezoekersaantallen in natuurgebieden te reguleren en de druk te verminderen, is het vooral van belang om buiten de bestaande natuurgebieden goeie alternatieven te bieden. Het tussenliggende gebied, overwegend agrarisch, moet veel aantrekkelijker worden gemaakt. Wat is er mooier dan in fraai boerenland te kunnen genieten van zingende veldleeuweriken, wulpen en roodborsttapuiten?! Om volop vlinders, bijen en andere insecten te zien boven en op kruiden- en bloemrijke akkers en weilanden?! Landelijk worden de eerste stappen gezet met een redelijk budget voor een nieuw programma natuur, maar ook met het programma biodiversiteitsherstel. Ook wordt zo langzamerhand steeds meer werk

gemaakt van tegengaan van verdroging, waterbesparing en water vasthouden. Zowel een aangepaste landbouw als natuur zullen hiervan profiteren. Laat 2020 het jaar zijn waarin hopelijk lessen geleerd zijn, dat het niet om 'of landbouw of waterwinning of natuur gaat'. Een jaar waarin we na hebben kunnen denken over onze fouten en slechte resultaten in het verleden vooral ten aanzien van onze omgang met de natuur.

En laat 2021 het jaar worden van de 'open-up': met frisse blik naar buiten gericht werken aan nieuwe manieren van samenwerken, van natuur inclusief denken en werken! Mooie uitdagingen om hier als nieuw bestuur op ons terrein mede vorm aan te geven!

Gerrit Dommerholt
Voorzitter VMO



In memoriam Theo Aarsen

Op 11 december 2020 bereikte ons het droevige bericht dat Theo is overleden, een van onze trouwste leden. We herinneren Theo als een aardige en integere vogelaar met een mooie droge humor, die zich vol overgave stortte op allerlei activiteiten van onze werkgroep. Zo is hij zes jaar lang secretaris geweest van het bestuur. Hij gaf als pensionado samen met Arie regelmatig vogelcursussen voor beginnende vogelaars, waarbij beiden het niet konden laten om de “jonkies” in de werkgroep regelmatig in hun voormalige rol als onderwijzer toe te spreken. Altijd op plezierig plagerige wijze. Samen met Roel, Arie en Gerrit heeft Theo onder meer genoten van een vogelreis naar Falsterbo in Zweden. Een van de belangrijkste punten in Europa om van overtrekkende vogels te genieten.

Als het even kon ging Theo mee op excursie: eerst verder weg, zoals naar Diepholz in Duitsland om kraanvogels te kijken, later om gezondheidsredenen minder ver. Een bijzondere vogelaarservaring deed Theo op met Robert en Arie: ze deden als team mee aan de jaarlijkse, fysiek en mentaal “zware”, ‘Big Day’ een wedstrijd tussen vogelaars waarbij in 24u zo veel als mogelijk vogelsoorten moeten worden waargenomen in het gebied tussen IJssel, Vecht, Regge en Schipbeek. In ons clubblad Caprimulgus hebben we een rubriek ‘mystery bird’: een prijsvraag met als prijs eeuwige roem waarbij een op foto afgebeelde vogel moet worden geraden. Al snel werd duidelijk dat Theo’s verleden als volièrevogelhouder hem veel voordeel bracht, want hij wist ze allemaal. Helaas moest Theo afgelopen jaar voor de eerste keer in twintig jaar afzien van deelname aan de jaarlijkse nachtzwaluwtelling op de Sallandse Heuvelrug, zijn gezondheid liet dat niet meer toe.

Namens alle leden van de VMO wensen we Tineke, kinderen en kleinkinderen heel veel sterkte de komende tijd.

Gerrit

Op 8 december j.l. is Theo Aarsen na een lange periode met veel lichamelijk ongemak overleden.

Theo was actief lid van VMO. Met veel animo nam hij deel aan allerlei activiteiten en ging daarbij niet voor verantwoordelijkheden opzij. Zo was hij een ruime periode secretaris van de werkgroep.

Met enkele andere leden hielp hij mee aan het realiseren van een flink aantal vogelweekenden: Texel, Terschelling, Callantsoog, Zeeland en Meinweg bijvoorbeeld. Theo genoot daar bijzonder van. In wat kleinere groepen werden het Zweedse Falsterbo (massale herfsttrek), het Duitse Diepholz met de vele kraanvogels, en Hongarije waar scharrelaar en bijeneter voor hoogtepunten zorgden. Dankzij zijn vaardigheden met de p.c. was hij een fijne medewerker van de vele vogelcursussen die we in de regio organiseerden. Steeds weer werden illustraties verbeterd en geactualiseerd die de gesproken teksten aanvulden. Theo was de ideale plaatjesmaker die ook zijn kennis te berde bracht als dat te pas kwam.

Niet te vergeten ook inventariseren behoorde bij zijn vogel "werk". Vogels van de Borkeld en Domelaar brachten we samen in kaart. Daarnaast was hij aanwezig bij de nachtzwaluwtellingen en de twee PTT-rondjes rond Markelo.

Helaas liep Theo's fysieke gestel de laatste jaren veel averij op. Steeds minder kon hij aan de hierboven genoemde activiteiten deelnemen. Wel kon hij intens genieten wanneer een aantal trouwe vrienden hem bijna letterlijk onder de arm namen voor een excursie. Zo werd zelfs nog eens het Lauwersmeer bezocht.

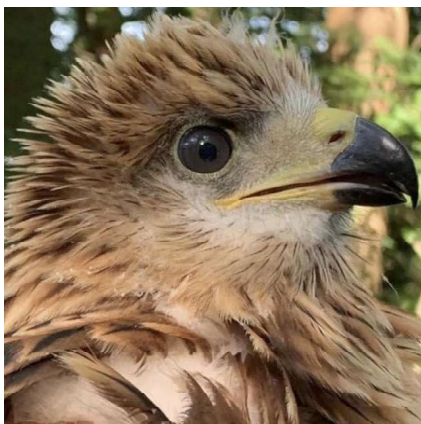
Theo dank voor je inzet voor VMO en fijne samenwerking.

Arie Langendoen.

De lotgevallen van de jonge rode wouw 'Hattem2020'

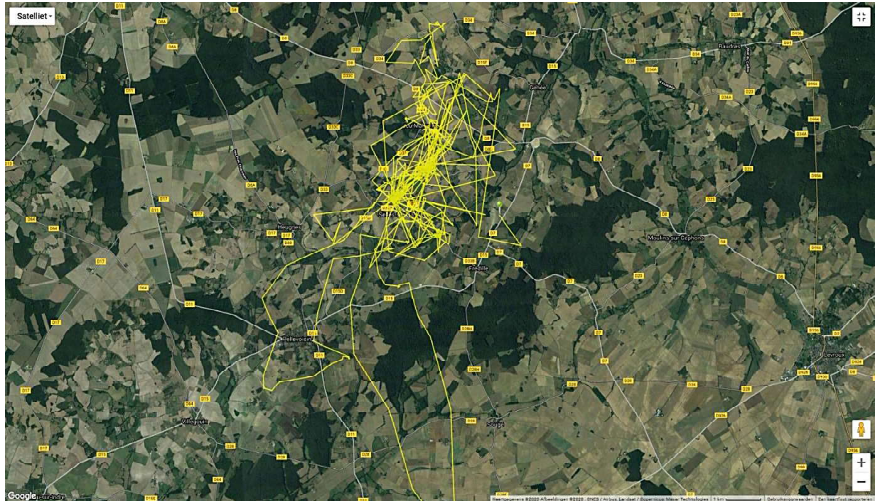
Zoals ik eerder in Caprimulgus schreef, is op 4 juli van dit jaar een jonge rode wouw, leeftijd 31 dagen, in de bossen rond Hattem door Stef van Rijn geringsd en van een gps-zender voorzien. Een lichtgewicht zendertje met zonnepaneel op de rug van de vogel. De zender werd dagelijks uitgepeild en, met vertraging van 2 dagen, op de site van [VOLG RODE WOUWEN – grauwe kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels](#) gezet, zodat het interessant was om te volgen. Niet alleen van deze maar van alle gezenderde vogels. Zo zag ik onder andere de rondtrekkende bewegingen van Hattem2020 van Hattem richting de Sallandse Heuvelrug om na enkele dagen richting de randmeren en Flevoland te gaan. Na enig dralen en kriskrassen in Flevoland vertrok de vogel etappesgewijs richting Ameland om daar enkele weken(!) te blijven. Waar zou ze daar van leven, dacht ik regelmatig; misschien vis (kadavers), dode zeehond en meeuwenpullen. In ieder geval voldoende om het daar enige tijd vol te houden. Na de Amelandse weken bleef ze enige tijd in Noord-Groningen, het Lauwersmeergebied en rond Noordhorn, een plaats ten noorden van de hoofdstad. Het toeval wilde dat ik in die tijd, het was september, met een vriendin een week was neergestreken in Zuidhorn wat min of meer tegen Noordhorn aan ligt. (ik zou met haar een week gaan vogelen in Bulgarije maar dat ging dit jaar niet door...omdat wij de week toch al vrij gepland hadden zijn we toen maar een week gaan vogelen in noorden van Nederland) en omdat ik toch in de buurt

was, raakte ik gefocust om 'mijn' rode wouw nog een keer te zien. In contact met Stef van Rijn zorgde hij ervoor dat ik de up-to-date locatie kreeg waar zij op dat moment was. En ja hoor, tussen weilanden en een maisakker vlak bij een niet al te brede vaart zagen wij de rode wouw opstijgen en boven ons met de thermiek snel hoogte winnen. Toen zij van mij af draaide kon ik heel kort de zender op haar rug zien zitten. Een mooi moment! Daar in het Groningse heeft de vogel wel enkele weken gezeten, om in oktober richting de Veluwe af te zakken en in enkele etappes naar België te vliegen. De meeste rode wouwen zaten toen al in Frankrijk. De vogel deed er wel wat lang over om verder in zuidwestelijke richting verder te trekken.



Terwijl de andere wouwen al grotendeels in Spanje waren aangekomen zat Hattem2020 nog in het midden van Frankrijk, grofweg tussen Parijs en Bordeaux. Ik kreeg op 16-11 een afbeelding van Stef te zien met de tracks van de laatste 1000 foerageer-

bewegingen tot dan toe, waaruit bleek dat de vogel op locatie actief genoeg was maar, zo zei Stef, 'ik maak mij wel enige zorgen als de vogel daar veel langer blijft omdat het daar in de winter geen ideale overwinterings-plek voor rode wouwen is. Ik hoop dat ze binnenkort richting Spanje gaat'.



Uiteindelijk blijkt de Hattem2020 niet verder te trekken en uit de trackgegevens blijkt dat de vogel op 5 december is gestorven op haar slaapplaats in een bosje in de omgeving van een buurtschap “Jeu Maloches” in de regio Indre ten noorden van Châteauroux in Midden-Frankrijk. De zender bleef wel signalen doorgeven tot 10 december en er zijn pogingen ondernomen om de vogel te vinden maar bij het schrijven van dit verslag was er nog geen reactie uit Frankrijk. Wij hebben eind december een moment overwogen om met Stef naar Frankrijk te tuffen maar de reisrestricties i.v.m. Corona hielden ons tegen...

Roel Janssen



Korhoenders en haviken...

“Stel je voor je bent een havik en je leeft op de zandgronden van Oost-Nederland, meer precies op de Sallandse Heuvelrug. Het boerenland is uitgekleeft en vergiftigd, in de restjes bos en hei vind je nog een woonplek. Daar is het harken geblazen, zoveel voedsel van het juiste formaat is niet voorhanden. Havikprooien leiden namelijk ook een tobrend bestaan. Er is zelfs een soort die de facto is uitgestorven maar met man en macht door mensen overeind wordt gehouden, het korhoen. Het korhoen is een prachtige vogel die al in de jaren tachtig van de vorige eeuw merkte dat Nederland onleefbaar was geworden en besloot te verdwijnen. Dat pakte het hoentje voortvarend aan. Een rechte neerwaartse lijn, het nulpunt is in feite al gepasseerd. Dat er nog enkele schichtige hoentjes in Salland rondartelen heeft te maken met de aanvoer van Zweedse vogels...”

Zo begint Rob Bijlsma in de Takkeling 28 (2020) nummer 2 een verhaal over o.a. korhoenders en de bejegening van natuurbeschermers van haviken. Hij verwijst hierbij naar, als een mooi voorbeeld van dat laatste op de Sallandse Heuvelrug, waarover Eef Jansen hieronder verslag doet.

Havikperikelen op de Sallandse Heuvelrug

Eef Jansen

Het zal niemand ontgaan zijn dat er nogal wat reuring is ontstaan over de werkwijze van Staatsbosbeheer (SBB) wat betreft het vellen van bomen. Diverse artikelen in de media getuigen daarvan. Ook in Overijssel op de Sallandse Heuvelrug is de zaag er flink in gegaan en kunnen we nu “genieten” van vrij uitzicht. “Nieuwe Natuur” mag dit heten. Kwalijk bij dit kapbeleid van SBB is dat zij zich niet houdt aan de ter zake geldende voorschriften vastgelegd in de Gedragscode Bosbeheer opgesteld door Het Bosschap, in samenwerking met o.a. Staatsbosbeheer.

Wij verbazen ons er telkens weer over dat in de omgeving van roofvogelnesten wordt gekapt. We moeten daarbij constateren dat men bij SBB kennelijk niet weet dat een marge van 50m tot het nest moet worden aangehouden. Gevolg is dat roofvogelnesten niet meer worden gebruikt. Dit gebeurt ook bij nesten die al jaren in gebruik zijn en waar al vele malen met succes jonge roofvogels uitvlogen. De wetenschappelijke literatuur laat geen twijfel dat houtkap in de buurt van een nest, of dat nu bezet is of niet, funest is voor het welslagen van een broedgeval (zie bijgevoegde lijst van literatuur). Dat Staatsbosbeheer stelselmatig roofvogelnesten verstoort, bleek al bij een landelijke analyse in 1999 (zie Bijlsma 1999 in bijgevoegde Bijlage). De evaluaties van de Gedragscode Bosbeheer laten zien dat er sindsdien niet veel is veranderd (zie Van den Bremer & van Kleunen 2009, Henkens *et al.* 2004).

De Vogelwerkgroep Midden Overijssel (VMO) deed in 2019 aangifte bij de politie van zo'n geval. Kappen van bomen vanaf 5m van een buizerdnest. Dit leidde tot

een onderzoek door de Provincie. Als reactie ontving de VMO een schrijven van de Provincie d.d. 11 oktober 2019.

Hierin lezen we

Op 25 juni 2019 heeft onze toezichthouder, de heer van Gerrevink, de locatie bezocht. Uit de opgevraagde checklist is gebleken dat de betreffende velling is uitgevoerd op 28 januari 2019. De velling is buiten de periode van de tijdelijke werkstop uitgevoerd conform de gedragscode Bosbeheer. De toezichthouder heeft geconstateerd dat de nestboom na de vellingen niet volledig vrij is komen te staan. De nabije velling was kleinschalig, het doel was het aanleggen van dunningspaden. Het is niet aannemelijk dat het leefgebied van de buizerd is aangetast. De velling leidt daarom niet tot een overtreding van artikel 3.1 lid 2 van de Wet natuurbescherming. Het feit dat het nest dit jaar niet is gebruikt maakt dit niet anders, omdat dit aan andere factoren toegeschreven kan worden dan de velling.

Naar aanleiding van deze bomenkap bij het buizerdnest hadden wij bij SBB geklaagd. Een van de boswachters was onmiddellijk ter plaatse gaan kijken en liet ons weten dat dit een vergissing was; in het betreffende perceel had helemaal niet gekapt moeten worden. Dat is toch wel een heel ander verhaal dan in het schrijven van de Provincie. Hoe zou de Provincie weten dat het niet aannemelijk is dat het leefgebied van de buizerd werd aangetast? Over de dooddoener van de Provincie aan het eind van het citaat kunnen we hoogstens de schouders ophalen. Ook hier geldt: de wetenschappelijke literatuur laat geen twijfel dat vellingen een sterk negatieve uitwerking hebben op het broedsucces. Niet voor niets houden bosbouwers in het buitenland (van Finland en Estland tot Duitsland, Polen, Kroatië en Centraal-Azië) kapvrije zones aan van 300-600 m rond bestaande nesten, afhankelijk van de roofvogelsoort.

Wel opvallend dat, nadat wij bij SBB ons ongenoegen over deze manier van kappen hadden kenbaar gemaakt, er bij het betreffende perceel een bordje verscheen met opschrift "Kwetsbaar gebied – Niet betreden". Hoe verzin je het? In hetzelfde provinciale schrijven kregen we ook antwoord op onze vraag naar het wegvangen van haviken in het kader van een z.g. korhoenproject.

Daarover schrijft de Provincie:

In 2016 en 2017 zijn geen haviken gevangen en verplaatst. Op 1 mei 2018 is een havikvrouwje gevangen en verplaatst naar Limburg. De havik is in goede gezondheid op een boomstam in het Koningsbosch bij Echt achtergelaten.

Gegevens

Gewicht: 820 gram

Vleugellengte: 31,2 cm

Tarsus: 73,6 mm

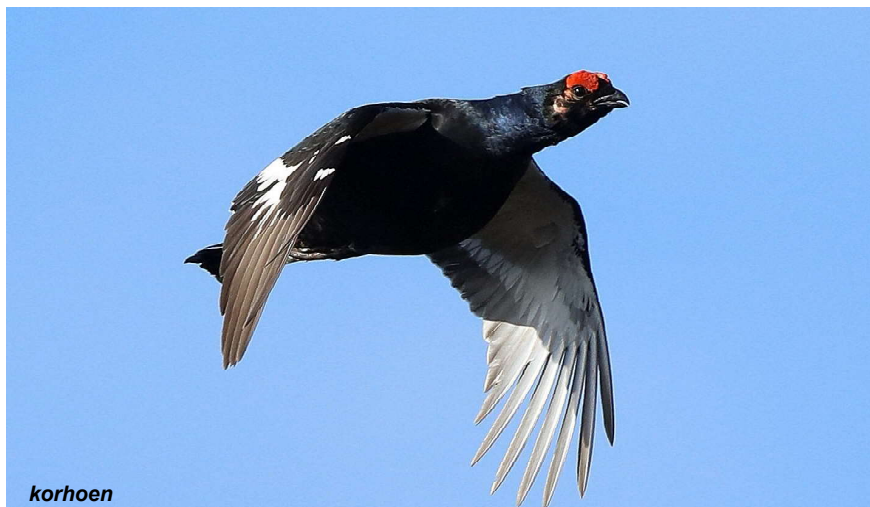
Achterteen: 30 mm

Klauw ex.nagel: 8,2 cm (achterteen en voorteen uitgestrekt)

Pootdikte: 6,5 mm

Pootdikte dwars: 8 mm

Ringnummer: 8183589



korhoen

Het wegvangen van haviken is een beheermaatregel uit het beheerplan voor het Natura2000 gebied de Sallandse Heuvelrug. Voor deze handeling is daarom op grond van artikel 3.3 lid 7 onder b Wet natuurbescherming geen ontheffing vereist. Ook is het vangen gebeurd in samenspraak met Alterra. Alterra beschikt over een ontheffing van de RVO voor het vangen in het kader van onderzoek.

Uit de gegevens blijkt dat het hier niet om een vrouwtje maar om een mannetje gaat. (zoals overigens ook de ringmaat aangeeft, een 11-mm ring). Tijdens de broedperiode en de eerste weken na het uitkomen van de eieren, is het vrouwtje aan het nest gebonden en zorgt het mannetje voor het aanleveren van voedsel. Wordt een mannetje in deze periode weggevangen dan zal op den duur het vrouwtje het nest verlaten en gaat het broedsel verloren. In onze gegevens van haviknesten op de SHR zien we dat bij Ligtenberg in 2018 een havik broedde, waarvan wij vaststelden dat op 7 mei het vrouwtje op het nest aanwezig was; op 22 mei was er geen enkele activiteit meer op het nest en op 28 mei moesten we constateren dat het nest inderdaad verlaten was. Toeval of niet? Een verband met de onterechte actie van SBB lijkt niet onwaarschijnlijk. Welke deskundige mag deze exercitie ondernomen hebben? Je zou toch zeggen dat als je niets weet er toch ook nog literatuur bestaat waaruit je de broodnodige kennis kunt opdoen. Nota bene in een afstudeerscriptie van J. Hijlkema in opdracht van SBB uitgevoerd, staan in een overzicht over de prooigewichten van diverse roofvogels (fig.1 pag. 38) ook de gewichten van de roofvogels vermeld. Havikman 700g, havikvrouw 1100g. (zie literatuurlijst) De hele onderneming wordt nog met een wat wetenschappelijk sausje overgoten door het onder auspiciën van Alterra op te voeren. Bij Alterra weet men echter van niets! Dit soort strapatsen haalt SBB uit in het kader van een z.g. Korhoenproject.

Dit is niet de eerste keer dat SBB in de fout gaat. Ook in 2011 werd een z.g. vrouwtje verplaatst terwijl het een mannetje was. Ook in die periode werd een

nest verlaten. Andere jaren hebben we niet meegemaakt dat een havik het nest ooit in de steek liet. In dit geval was ons via het roddelcircuit ter ore gekomen dat er een havik was verplaatst. Informatie bij SBB leverde het volgende commentaar op:

De havik is op 2 mei 2011 in de ochtend gevangen en geringd door een ervaren ringer. Het was een vrouwtjes havik zonder broedvlek; na 2 kj. Vleugellengte 330.mm gewicht 762 gram. Dezelfde middag/avond nog is de havik naar een vooraf besproken plek gebracht in Zuid-Limburg op terrein van SBB en daar losgelaten, waarop de havik wegvloog.

Toen werd nog gesproken over een ervaren ringer; kan zijn, maar verstand van haviken had hij niet. Al deze acties worden door SBB genomen ten gevolge van de misvatting dat de havik verantwoordelijk zou zijn voor de teloorgang van het korhoen. In het artikel "Het korhoen, de havik en Staatsbosbeheer" (De Takkeling18: 108) is al eerder getracht duidelijk te maken dat het vangen en verplaatsen van haviken een heilloze onderneming is, in dit geval nog afgezien van de ondeskundigheid van de vangers.

In jan. 2014 werd in "Doorstart van het Nederlandse korhoen?" in de samenvatting over predatie door haviken opgemerkt:

Samenvattend kan gesteld worden dat kwantitatieve gegevens en daarop gebaseerde analyses die inzicht geven in de gevolgen van predatorcontrole voor de korhoenpopulatie op dit moment grotendeels ontbreken, zodat niet is vast te stellen wat het belang is (geweest) voor de populatieontwikkeling van het korhoen. Mogelijk heeft de havik-populatie in het gebied een negatief effect gehad op de populatie-ontwikkeling vanaf de eeuwwisseling, maar ook dit blijft speculatief door een gebrek aan kwantitatieve gegevens. Wel is duidelijk dat het korhoen sterk in aantal achteruit is gegaan in de periode dat afschot van vossen en kraaien relatief intensief was, dit suggereert dat het een onvoldoende adequaat middel is geweest om de populatieafname te keren.



juv. havik vrouw

Elk jaar worden weer nieuwe verse korhoenders aangevoerd uit Zweden. Ook dit jaar weer. Dat moet wel omdat anders de subsidie verloren dreigt te gaan, aldus een medewerker van SBB in het Buitencentrum.

In 2019 werd door SBB een onderzoek gestart naar het terreingebruik van de marter en de havik op de Sallandse Heuvelrug. Op zich een nuttig onderzoek. Wij kregen begin 2019 het onderzoeksvoorstel daarvoor in handen zoals geformuleerd door Kathelijne Maes. Het voorstel verdiende niet de schoonheidsprijs, wat betreft zorgvuldigheid en realiteitszin. Veel knip- en plakwerk en een uitgebreide literatuurlijst waarin mondelinge mededelingen plotseling tot literatuur werden verheven. Wij hebben onze kritiek op het voorstel doorgestuurd naar de contactpersoon bij SBB, Corné Balemans. Daarbij werd ook gevraagd naar gegevens over gevangen en verplaatste haviken en om inzage van door het bevoegd gezag aan SBB ter zake verleende vergunningen c.q. ontheffingen. Tot nog toe hebben we hierop geen reactie ontvangen.

Het onderzoek naar het terreingebruik door de havik ging inderdaad in 2019 van start. Er werden 7 haviken gevangen en van GPS-zender voorzien, dit gebeurde bij 6 haviken in de periode van 19 februari t/m 1 maart en bij 1 exemplaar nog op 19 april. De verzamelde GPS-gegevens leveren interessante informatie over het doen en laten van de vogels. Het zou de moeite waard zijn als de onderzoekers in De Takkeling eens een samenvatting van hun onderzoek, voor zover het de havik betreft, zouden publiceren. In het kader van het onderzoek werden eind mei ook nog camera's opgehangen bij 3 nesten. Gevolg van deze operatie was dat 2 nesten werden verlaten. Het lijkt ons dat de onderzoekers beter eerst bij de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) hun licht hadden kunnen opsteken. In De Takkeling 27: 99 besteedt Rob Bijlsma aandacht aan de vele mogelijkheden die nieuwe apparatuur als camera's, GPS-zenders en mini-elektronica ons bieden bij het ontdekken van het verborgen leven van onze roofvogels. Daarvan moet zeker gebruik gemaakt worden. Elders in hetzelfde nummer van De Takkeling staat bij de oproepen ook een waarschuwing tegen het onzorgvuldig plaatsen van camera's bij nesten; Die waarschuwing zouden de onderzoekers op de Sallandse Heuvelrug ter harte moeten nemen.

Tijdens de eindpresentatie van het onderzoek op 12 juli 2019 liet de heer Balemans mij desgevraagd weten dat hij met ons nog contact zou opnemen. Daar wachten we nu nog op. Tot mijn verbazing ontving ik wel, via een van de onderzoekers, het eindverslag van het onderzoek (na toestemming van de heer Balemans!). Het lijkt er sterk op dat SBB zo weinig mogelijk openbaar wil maken over alle acties rond een korhoenproject, dat al jaren loopt. Wij zouden willen weten hoeveel korhoenders er inmiddels uit Zweden zijn gehaald en hoeveel daarvan nog in leven zijn. Wat mag de hele operatie zo langzaam aan gekost hebben? Dat moet inmiddels de miljarden euro ruim zijn gepasseerd.

Het excuus dat uit het feit dat de SHR een natura-2000 gebied is, er een verplichting zou bestaan het korhoen op de SHR te behouden, is moeilijk vol te houden. De

verslechtering van het leefgebied is dusdanig dat het korhoen zich in Nederland niet meer kan handhaven. Jammer, maar het is niet anders. In een bodemloze put geld blijven storten om aan een dood paard te trekken verandert daar niets aan. We zullen de consequenties van een totaal verpest milieu moeten aanvaarden en ons realiseren dat: Waar niets is de keizer zijn recht verliest!

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bijlsma R.G. 1999. Stelselmatige vernietiging van bezette roofvogelnesten door Staatsbosbeheer. *De Takkeling* 7: 59-64.
- Bijlsma R.G. 1999. Zomervellingen desastreus voor broedvogels. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 71: 42-46.
- Bijlsma R.G. en Jansen E. 2010. Het Korhoen, de Havik en Staatsbosbeheer. *De Takkeling* 18: 108-121.
- Bijlsma R.G. 2019. Oude en nieuwe manieren van roofvogelonderzoek, *De Takkeling* 27: 99.
- Bijlsma R.G. 2019. Gebruik van wildcamera's bij nesten, *De Takkeling* 27: 183.
- Bück W., Knoop D., Koopman en Lappee L. Terreingebruik van boommarter (*Martes martes*) en havik (*Accipiter gentilis*) met betrekking tot het korhoen (*Lyrurus tetrix*) op de Sallandse Heuvelrug Onderzoeksrapport HAS 's-Hertogenbosch, 11-7-2019
- Hijkema J. 2013. Het korhoen op de Sallandse Heuvelrug, afstudeerscriptie in opdracht van: Staatsbosbeheer. Van Hall Larenstein, Velp., Jansman H.A.H., Buij R., de Groot G.A. en Hammers M., 2014. Doorstart van het Nederlandse Korhoen?, ISBN 1566-7197, Alterra -1-2014
- Maes K. 2018. Het terreingebruik van de marter (*Martes*) en de havik (*Accipiter gentilis*) op de Sallandse Heuvelrug, onderzoeksvoorstel
- Barrientos R. & Arroyo B. 2014. Nesting habitat selection of Mediterranean raptors in managed pine woods: searching for common patterns to derive conservation recommendations. *Bird Conserv. Intern.* 24: 138-151.
- Björklund H., Valkama J. & Laaksonen T. 2015. Habitat effects on the breeding performance of three forest-dwelling hawks. *PLoS ONE* 10(9): e0137877.
- Bremer L. van den & van Keunen A. 2009. Evaluatie toepassing Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer met betrekking tot broedvogels. Sovon-rapport 209/07. Nijmegen.
- Henkens R. 2005. De Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer 2004 geëvalueerd. *Vakblad Bos Natuur Landschap* 2: 22-24.
- Henkens R.J.H.G., Kwak R.G.M. & van Blitterswijk H. 2004. Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer in de praktijk: evaluatie en optimalisatie. Alterra-rapport 1036, Wageningen.
- Jiménez-Franco M.V., Martínez J.E. & Calvo J.F. 2011. Terrestrial occupancy dynamics in a forest raptor community. *Oecologia* 166: 507-516.
- Karyakin I.V., Nikolenko E.G. & Bakka S.V. 2017. Size of specifically protected forest sites for raptors: what size of these sites should be for protect the raptor breeding territories? *Raptors Conservation* 35: 74-175.
- Khaleghizadeh A., Santangeli A. & Anuat S. 2014. Clear-cutting decreases nest occupancy of Brahminy Kite *Haliastur indus* in a managed mangrove forest of Sulawesi. *Ocean & Coastal Management* 93: 60-66.
- Koning F.J. & Koning H.J. 2016. Roofvogels in de Amsterdamse Waterleidingduinen in 2015, met opmerkingen over het beheer van de duinen. *De Takkeling* 24: 148-155.
- Löhms A. 2008. Are timber harvesting and conservation of nest sites of forest-dwelling raptors always mutually exclusive? *Animal Conservation* 8: 443-450.
- Radović A. & Jelasko S.D. 2012. Alterations in the breeding habitats for two endangered raptor species along the Sava River basin, Croatia. *Environm. Monit. Assess.* 184: 4413-4424.
- Santangeli A., Lehtoranta H. & Laaksonen T. 2011. Successful voluntary conservation of raptor nests under intensive forestry pressure in a boreal landscape. *Animal Conservation* 15: 571-578.
- Tubbing A.M.C.C. 2010. Nieuwe Gedragscode Bosbeheer zorgvuldig? *TO september* 2010(3): 81-91.
- Viter S.G. 2014. Site fidelity, forestry and raptor conservation in Ukraine. *Raptors Conservation* 29: 39-51.

In juni 2019 was de presentatie van het eindrapport van het onderzoek naar predatoren op de SHR; uit dat verslag de onderstaande voorlopige conclusies voor wat betreft mogelijke korhoenpredatie door havik.

‘Terreingebruik van boommarter (*Martes martes*) en havik (*Accipiter gentilis*) met betrekking tot het korhoen (*Lyrurus tetrix*) op de Sallandse Heuvelrug’.

Onderzoeksopgave

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in het terreingebruik van de marter en havik op de heide. Dit resulteert in de volgende onderzoeksvraag: Wat is het terreingebruik van de marters en haviken op de Sallandse Heuvelrug? Hierbij zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- In hoeverre spelen marters en haviken een rol bij de predatie op korhoenders
- Welke terreintypen gebruiken de marters en haviken?
- In welke mate wordt de heide gebruikt door marters en haviken
- Welke vegetatietypen of -structuren worden door de marters en haviken

geprefereerd of gemeden als de dieren op de heide zijn, en welke landschapselementen gebruiken ze?

Dit is in kaart gebracht door middel van vangst en uitrusting met GPS en VHF-zenders. Dit onderzoek loopt in totaal twee jaar waar in dit rapport het eerste half jaar van beschreven staat en is uitgevoerd naar aanleiding van het onderzoeksvoorstel van Maes (2018b). Daarnaast is er een prooionderzoek bij de haviken uitgevoerd om de invloed bij de predatie te achterhalen en zijn routes van de gezenderde marters nagelopen. Er zijn tijdens het onderzoek zeven haviken en drie marters gezenderd. Door deze data te koppelen aan vegetatiestructuren kan inzicht verkregen worden in het terreingebruik. Hiermee wordt gekeken of de marter en de havik regelmatig op de heide te vinden zijn waarna het wellicht mogelijk is om via gericht terreinbeheer in de toekomst de predatiedruk op het korhoen te verminderen. Dit rapport beschrijft de eerste analyse van dit onderzoek.

Het is geschreven in opdracht van Staatsbosbeheer Overijssel. Van februari 2019 tot en met juli 2019 is men bezig geweest met het onderzoek en het schrijven van dit rapport.

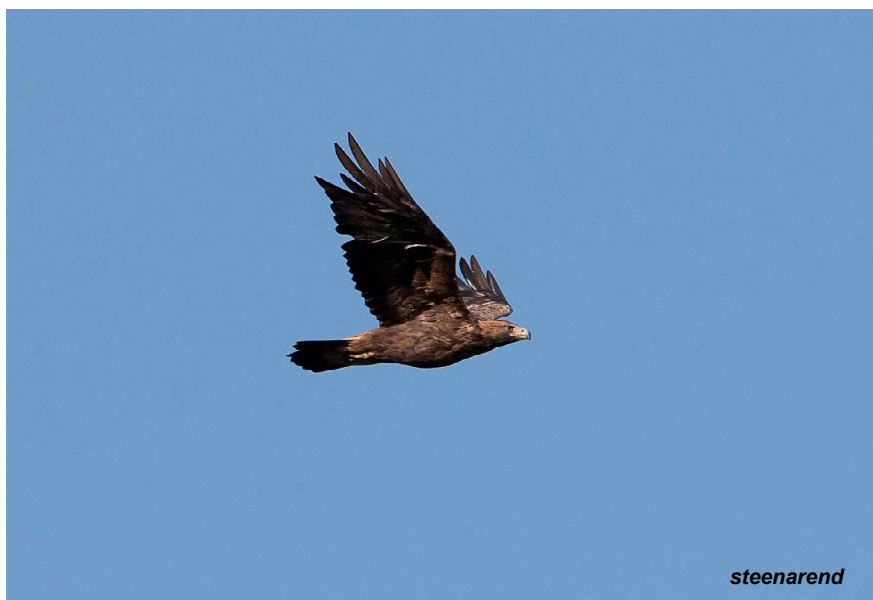
Het onderzoek wat in dit rapport beschreven wordt is uitgevoerd aan de hand van het onderzoeksvoorstel van Kathelijne Maes (2018). Staatsbosbeheer heeft de opdracht gegeven om een onderzoeksvoorstel op te stellen voor onderzoek naar het terreingebruik van marters en haviken. Het doel hiervan is om te onderzoeken of predatie op het korhoen door de marter en havik verminderd kan worden door inrichting- en terreinmaatregelen te nemen. Dit rapport is een eerste stap naar dit doel en geeft een eerste indruk van het terreingebruik van deze predatoren. Wat betreft de haviken dienen er enkele niet-territoriale individuen te worden gezenderd om te onderzoeken of deze een ander terreingebruik hebben dan de territoriale. Met de data die tot op heden is verzameld en op de TOP10NL kaart is gelegd kan voor nu voorzichtig geconcludeerd worden dat zowel de marters als de haviken loof-, naald- en gemengd bos prefereren en betrekkelijk weinig op de heide komen. Gezien het terreingebruik en het gebrek aan GPS-clusters op de heide is de predatiedruk op het korhoen door territoriale haviken laag in de periode van februari tot mei. Uit de data van de gezenderde marters is niet gebleken dat zij dit jaar korhoenders of hun nesten gepredeerd hebben.

Conclusie havikonderzoek

Aan de hand van de data van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de territoriale haviken op de Sallandse Heuvelrug geen voorkeur vertonen voor de heide. Wanneer de haviken wel op de heide zijn, hebben ze alsnog een voorkeur voor bos/struweel. Uit de prooionderzoeken is niet gebleken dat de gezenderde, territoriale haviken korhoenders prederen. Territoriale haviken lijken op grond van dit onderzoek geen grote bedreiging te vormen voor korhoenders op de centrale heide. Het predatie risico is hoger in bossen en nabij bosranden langs de heide.



groenstaartglansspreeuw



steenarend

Uit de media

In deze rubriek vindt u becommentarieerde samenvattingen van berichten die in de media zijn verschenen. Als u iets voor deze rubriek hebt; graag het bericht met samenvatting, eventueel voorzien van commentaar, inleveren bij de redactie.

De Levende Natuur, september 2020.

Op de eerste pagina van deze uitgave staat een bericht in een kader 'jonge oehoes in Salland'. Voor de Sallandse vogelaars is dit nieuws. Maar ook landelijk wordt er aandacht aan besteed. Verder wordt er in deze uitgave veel aandacht besteed aan het vogeleiland Griend. Griend is in trek bij broed- en trekvogels. Op het eiland broedt o.a. de grote stern. In 2016 bereikte de populatie op Griend een historisch dieptepunt. De kolonie daalde van meer dan 11.000 broedparen in 2004 tot 590 paar. Om de oorzaak van de afname te achterhalen startte in 2016 een studie naar de broedecologie. Mogelijk pakt de samenwerking met broedende kokmeeuwen nadelig uit.

Onderzoek in de jaren negentig wees uit dat grote sterns graag in de buurt van kokmeeuwen broeden. Kokmeeuwen beschermen met hun verdedigings-gedrag de grote sterns tegen rovende grote meeuwen zoals zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw. Als tegenprestatie voor de bescherming stelen kokmeeuwen vis van de grote sterns. Dit wordt kleptoparasitisme genoemd. Met camera's is dit gevolgd en het leverde 850 uur film op. Ook dit cameraonderzoek gaf helaas geen uitsluitsels of de grote sterns baat hebben bij de kokmeeuwenkolonie. Enerzijds biedt het bescherming, anderzijds raakt de grote sternkolonie veel voedsel kwijt aan de

kokmeeuwenkolonie. Feit is wel dat slechts weinig kuikens van de grote sterns op het nest worden geroofd. Terwijl van de kokmeeuwen nagenoeg alle kuikens worden geroofd. De kolonie kokmeeuwen op Griend halveerde tussen 2018 en 2019 van 35.166 tot 14.607 paar. Deze afname kwam niet alleen op het conto van de grote meeuwen.

Het eiland Griend is landelijk van belang voor kokmeeuwen. In 2018 broedde er 15% van de Nederlandse populatie. Een grafiek laat de jaarlijkse afname zien. Terwijl het aantal broedgevallen van de grote stern in deze grafiek een kleine jaarlijkse stijging laat zien. De grote stern broedt al honderd jaar onafgebroken op Griend. Ze halen hun voedsel (haringachtigen) uit de Noordzee; een retour van 22 kilometer. In 2020 werden er 4.500 paar grote sterns geteld. Grote sterns broeden bij voorkeur in een halfopen landschap met een ondergrond van schelpen en voldoende planten als schuilgelegenheid voor de kuikens.

Er is geen duidelijke eindconclusie over de toe- en afname van de grote stern op het eiland Griend. Als ik kijk in het Sovon rapport broedvogels 2018 dan lees ik dat de grote stern op de Rode Lijst staat (kwetsbaar). Verder lees ik dat de grote stern als broedvogel in ons land een grillig verloop heeft. Op Texel werden in 2018 6.698 paren geteld (in

2017 7.147 paar). De kolonie op Ameland was verlaten (2017 3.100 paar). Voormalig bolwerk Griend was

met 1.506 paren stabiel. Aldus dit eerde genoemde Sovon-rapport.

Henk Roelofs



Uit het veld

Na een paar maanden specifiek naar paddenstoelen te hebben gekeken, heb ik sinds november het paddenstoelenspiegeltje weer omgeruild voor de verrekijker. Het zag er niet naar uit dat het een goed paddenstoelen-seizoen zou worden. Maar dat viel mee. Ik noteerde bijzonder veel gele ringboleten en een paar Rode Lijstsoorten, zoals zwartvoetkrulzoom en gezoneerde stekelzwam. Zoals gezegd ga ik nu weer met de verrekijker op pad en kan het gebied wat ik onderzoek op broedvogels nu uitgebreid worden met observeren van herfst- en wintervogels.

Op 2 november doe ik een rondje Holterberg. Als ik de fiets tegen een boom zet en een paar stappen zet, vliegt er op 2 meter afstand een houtsnip op; een goed begin is het halve werk. De andere soorten die ik deze mooie zonnige morgen noteer, zijn: gaai, merel, boomklever, vink, goudhaan en koolmees.

Op 3 november noteerde ik de eerste klapekster op de heide. Ook noteerde ik die morgen zwarte specht, grote bonte specht, boomklever, koolmees, matkop, pimpelmees, gaai en merel. De pimpelmezen gingen afzonderlijk in bad. In een omgewaaide eik zat een holte met water. Het was mooi om te zien hoe ze om de beurt een bad namen. Na tien minuten waren ze allemaal schoon. De zon scheen op de verkleurde adelaarsvarens en de bladeren dwarrelden. En door de zon lichtten de prachtige herfstkleuren nog eens extra op. Honderden kramsvogels vlogen over de heide.

Op 26 november fiets ik naar het Boetelerveld: 3 grote zilverreigers, 1 blauwe reiger, kauwen en zwarte kraaien. In het Boetelerveld noteer ik: grote bonte specht, 1 overvliegende buizerd, vinken, merels en gaaien. Het Herstelplan Boetelerveld is bijna voltooid. Er is bos gekapt en heide geplagd. Ik verwacht hier veel van. In 2021 verwacht ik hier de pioniersoort kleine plevier te zien.

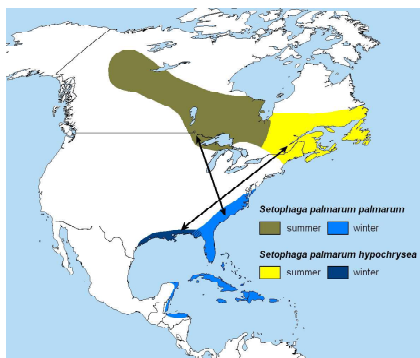
Op 27 november doe ik een heide ronde. Het is nevelig weer. Eerst naar de Hexelerheide, hier zie ik een blauwe kiekendief laag overvliegen. Dat belooft wat, maar de andere heidevelden leveren weinig op, maar de blauwe kiekendief maakt veel goed. Vanaf het laatste heideveld loop ik het bospad af. Aan het begin van het pad staat een groepje wintereiken. De hellingen aan weerszijden van het pad zijn massaal begroeid met adelaarsvaren in herfstkleur. Een grote bonte specht klopt tegen een boom. Mistdruppels druppen van de grove dennen en sparren. De mist hangt tussen de bomen, het is grijs en nevelig, dit is herfst!

Henk Roelofs



Mystery Bird

Welke vogelsoort werd afgebeeld in de vorige Caprimulgus?



Het was de **palmzanger** - *Setophaga palmarum palmarum*, (synoniem: *Dendroica palmarum*) een zangvogel uit de familie der Parulidae (Amerikaanse zangers). Deze soort komt voor in noordelijk Noord-Amerika en telt 2 ondersoorten:

- *Setophaga palmarum palmarum*: centraal en het zuidelijke deel van Centraal-Canada.
- *Setophaga palmarum hypochrysea*: zuidoostelijk Canada en de noordoostelijke Verenigde Staten.

Palmzangers broeden in open naaldachtige moerassen en aan de rand ten oosten van de 'Continental Divide', door Canada en het noordoosten van de Verenigde Staten. Een zanger die zich niet als zodanig gedraagt, want hij brengt zijn tijd meer door met scharrelen op de grond dan in struiken en bomen. Deze olifkleurige vogel heeft een heldere roestkleurige hoed (in broedkleed) en een bleke wenkbrauwstreep. Ze broeden voornamelijk in de boreale bossen van Canada, maar de meeste mensen zien ze tijdens trek of in verwinteringsgebieden tijdens het foerageren op open plekken.

De vogels trekken naar het zuidoosten van de Verenigde Staten, het schiereiland Yucatán, de eilanden van de Caraïben en oostelijk Nicaragua, in zuidelijke richting naar Panama, om te overwinteren. Ze zijn een van de vroegste migranten die in het voorjaar terugkeren naar hun broedgebieden, waarbij ze de migratie vaak bijna twee maanden eerder voltooien dan de meeste andere zangers. In tegenstelling tot de meeste *Setophaga*-soorten omvat het winterbereik van de palmzanger een groot deel van de Atlantische kust van Noord-Amerika, tot in het noorden tot aan het zuiden van Nova Scotia.

Gedrag

Nesten van palmzangers hebben de vorm van een open kom, meestal op of nabij de grond in een open gebied. Palmzangers foerageren veel meer op de

grond dan andere zangers, soms vliegen ze om insecten te vangen. Deze vogels eten voornamelijk insecten en bessen. Hun constante staartbeweging is voor de soort kenmerkend. Kirtlands-, prairie- en palmzangers zijn de enige Setophaga-soorten die onophoudelijk met hun staart wippen.

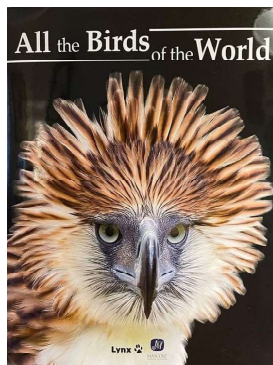
De zang van deze vogel bestaat uit 4-16 zoemende noten die elk een beetje opzwellen in toonhoogte. De roep is een scherpe 'cheek'.

[k& Palm warbler - song / call / voice / sound. \(bird-sounds.net\)](#)

[Palm Warbler In The Open \(Dendrocia palmarum\) - Bing video](#)

[Palm Warbler Overview, All About Birds, Cornell Lab of Ornithology](#)

Erik Busser zag en fotografeerde de vogel eind oktober in Florida; in winterkleed dus zonder roestbruin 'petje', en gezien de verspreidingskaart moet het de westelijke ondersoort geweest zijn. Uiteindelijk m.b.v. dit meesterwerk de vogel op zeker gedetermineerd! (Een echte aanrader; alle 10.721 soorten van de wereld met afbeelding en verspreidingskaarten en meer!)



Hoe heet deze vogel?





Oplossingen voor 15 maart 2021

Inzenden naar Roel Janssen (r.j.janssen@online.nl)



Vogelwerkgroep Midden Overijssel

Bankrekening: NL62ABNA0591160706
t.n.v. Vogelwerkgroep Midden Overijssel
te Nijverdal

Secretariaat: Beatrixstraat 2
7442 SC Nijverdal

Telefoon: 06-42733996

E-mail: info@vogelwerkgroepmiddenoverijssel.nl

Website: www.vogelwerkgroepmiddenoverijssel.nl

De VMO rekt het gebied tussen Ommen, Wierden, Markelo en Raalte als haar werkgebied. Activiteiten van de vogelwerkgroep zijn o.a.:

- het uitvoeren van broedvogelinventarisaties
- het houden van excursies voor leden
- het op aanvraag organiseren van vogelexcursies in de regio
- het uitgeven van dit verenigingsblad

De werkgroep doet mee aan landelijke tellingen van het SOVON en Vogelbescherming Nederland.

Het bestuur van de VMO bestaat uit:

Gerrit Dommerholt	voorzitter	Nijverdal	(06-11539430)
Ronny Hullelgie	secretaris	Nijverdal	(06-42733996)
Jan Bosscher	penningmeester	Nijverdal	(0548-619932)
Roel Janssen	bestuurslid	Hattem	(06-15428467)
Erik Busser	bestuurslid	Wierden	(06-34862016)

Lidmaatschap 20,- euro per jaar.

De vereniging kent ook donateurs, die de vereniging financieel ondersteunen. Donateurs krijgen een abonnement op Caprimulgus en kunnen deelnemen aan de excursies.

Meer weten over de Vogelwerkgroep Midden Overijssel of lid of donateur worden, neem dan contact op met een van de bestuursleden of verzend een e-mail.

Foto's	pagina's 5, 8, 13, 19, 20, 22 en 23	: Roel Janssen
Foto	pagina 12	: Gijs Tjeerdsma
Foto 1	pagina 17	: Jan Bosscher
Foto 2	pagina 17	: Ronny Hullelgie
Foto 1	pagina 19	: Vroege Vogels
Foto 2	pagina 19	: Ronny Hullelgie
Foto	pagina 21	: Erik Busser
Kaarten	pagina 9	: Stef van Rijn
Kaart	pagina 21	: WWW

Volg de vogelwerkgroep ook op Twitter en Facebook:



<https://www.facebook.com/Vogelwerkgroep-Midden-Overijssel-251725534866136/>



<https://twitter.com/VWGMidOverijsse>

